

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Številka: 552-02-1/2019/8
Ljubljana, 13. 11. 2019

Državni svet Republike Slovenije je na 23. seji 13. 11. 2019, na podlagi 29. in 67. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10, 6/14 in 26/15), sprejel naslednji

S K L E P

Državni svet se je seznanil z Zaključki posveta *Uresničevanje človekovih pravic invalidov* in na podlagi prvega in drugega odstavka 97. člena Poslovnika Državnega sveta poziva Vlado Republike Slovenije, da zaključke posveta podrobneje prouči in se v roku 30 dni do njih opredeli z vidika vsakega posameznega ministrskega resorja, pristojnega za posamezno področje, izpostavljeno v zaključkih posveta, ne zgolj z vidika Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

Zaključki posveta *Uresničevanje človekovih pravic invalidov* se glasijo:

»Nacionalni svet invalidskih organizacij Slovenije in Državni svet Republike Slovenije sta 27. 6. 2019, ob 10-letnici ratifikacije Konvencije o pravicah invalidov, v dvorani Državnega sveta soorganizirala posvet na temo uresničevanja človekovih pravic invalidov s ciljem, da se opozori na vse, kar moramo kot družba še postoriti, da bi se invalidi v slovenski družbi počutili sprejete in da bi jim bila odprta pot do svobodnega in polnega življenja.

Posvet je vodil državni svetnik Danijel Kastelic, podpredsednik Komisije Državnega sveta za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide in predstavnik interesov socialnega varstva, uvodoma pa so udeležence posveta nagovorili Tina Heferle, podpredsednica Državnega zbora, ki je opozorila, da je država glavni akter pravične družbe, Breda Božnik, državna sekretarka na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, ki je predstavila politiko pristojnega ministrstva na navedenem področju ter do zdaj sprejete ukrepe, zakonodajne rešitve in izzive za prihodnje, in Borut Sever, predsednik Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije (NSIOS), ki je udeležence posveta spomnil na mednarodne in nacionalne zaveze glede uresničevanja človekovih pravic invalidov, med drugim na 14. člen Ustave Republike Slovenije.

Moderator, državni svetnik Danijel Kastelic, je v uvodu k osrednjemu delu posveta v imenu Državnega sveta opozoril na to, da se v Sloveniji kar nekaj organov ukvarja (tudi) s pravicami invalidov, a med njimi še vedno ni institucije, ki bi se ukvarjala izključno samo s

60
LET
STAVBE

področjem invalidskega varstva, s čimer bi Slovenija sledila določbam Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov s statusom mednarodne pogodbe.

V osrednjem delu posveta so svoja stališča predstavili predstavniki stroke, uporabnikov in državnih institucij, in sicer v treh vsebinskih sklopih.

V prvem sklopu predstavitev z naslovom *Človekove pravice invalidov* je Jonas Ruskus, podpredsednik Odbora Organizacije združenih narodov za pravice invalidov (v nadaljevanju: Odbor ZN za pravice invalidov), v video nagovoru poudaril pomembnost uresničevanja človekovih pravic invalidov, dr. Vito Flaker s Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani je predstavil svoj pogled na pravico do odločanja in pravico do življenja v skupnosti, mag. Cveto Uršič, član prvega Odbora Organizacije združenih narodov za pravice invalidov, je predstavil implementacijo konvencije skupaj z zaključnimi ugotovitvami Odbora ZN za pravice invalidov, Tanja Dular z Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti pa je predstavila področno zakonodajo.

V drugem sklopu predstavitev z naslovom *Uresničevanje človekovih pravic invalidov skozi programe invalidskih organizacij* je dr. Simona Gerenčer Pegan predstavila vlogo invalidskih organizacij pri razvoju na človekovih pravicah temelječega modela invalidnosti in Mednarodne konvencije o pravicah invalidov. V nadaljevanju so zagotavljanje človekovih pravic invalidov v praksi prek programov invalidskih organizacij (primeri dobre prakse) predstavili predsednik Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije Matej Žnuderl, predsednik Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije Mladen Veršič, direktorica Sožitja - Zveze društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Mateja de Reya in strokovni delavec pri Društvu distrofikov Slovenije Iztok Mrak. Drugi sklop predstavitev je zaokrožil glavni tajnik Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije Goran Kustura, ki je predstavil možne načine zagotavljanja človekovih pravic invalidov prek zastopanja skupnih interesov.

V tretjem sklopu predstavitev z naslovom *Zagotavljanje sistemske podpore za uresničevanje človekovih pravic invalidov* je uvodoma mag. Mateja Toman predstavila normativne podlage za uresničevanje človekovih pravic invalidov, v nadaljevanju je Štefan Kušar udeležencem spregovoril o zagotavljanju virov ob predstavitvi različnih možnosti za uresničevanje človekovih pravic invalidov, Ivo Jakovljevič, podpredsednik Sveta za invalide RS, pa se je v svoji predstavitvi posvetil vprašanju spremljanja in nadzora uresničevanja človekovih pravic invalidov.

Na podlagi predstavitev in razprave so bili oblikovani naslednji

ZAKLJUČKI:

1. Stanje v zvezi z uresničevanjem človekovih pravic invalidov se v Sloveniji v posameznih segmentih izboljšuje in med leti 2008 in 2019 je bilo narejenih nekaj pomembnih korakov naprej (npr. sprejem Zakona o osebni asistenci, Zakona o izenačevanju možnosti invalidov, napovedan zapis slovenskega znakovnega jezika v Ustavo RS itd.), še vedno pa se pomanjkljivo uresničuje pravice invalidov, povezanih s samostojnim življenjem in vključevanjem v skupnost, dostopnostjo transporta in informacij, enakostjo pred zakonom in na mnogih drugih področjih.

2. Namesto zgolj deklarativnega zagotavljanja človekovih pravic invalidov na posameznih področjih družbe bi bilo treba v prihodnje na podlagi zavezujočih priporočil Odbora ZN za pravice invalidov kritično in realno oceniti trenutno situacijo. Na podlagi navedenih ugotovitev je treba oblikovati nove, naprednejše ukrepe, ki se jih mora nato tudi dejansko implementirati in s tem zagotoviti razvoj tega področja družbene skrbi.
3. Odbor ZN za pravice invalidov je na 373. in 374. seji (CRPD/C/SR.373 in 374) 22. in 23. 2. 2018 obravnaval Uvodno poročilo o izvajanju določil Konvencije o pravicah invalidov, ki mu ga je predložila Republika Slovenija. Na 386. seji 5. 3. 2018 pa je sprejel Sklepne ugotovitve Odbora ZN za pravice invalidov glede uvodnega poročila Slovenije (CRPD/C/SVN/1), ki se v prevodu glasijo:

»Sklepne ugotovitve Odbora ZN za pravice invalidov glede uvodnega poročila Slovenije

I. Uvod

1. Odbor je obravnaval uvodna poročila Slovenije (CRPD/C/SVN/1) na svoji 373. in 374. seji (glej CRPD/C/SR.373 in 374), ki sta potekali 22. in 23. februarja 2018. Na svoji 386. seji 5. marca 2018 pa je sprejel te sklepne ugotovitve.
 2. Odbor pozdravlja uvodno poročilo Slovenije, ki je bilo pripravljeno v skladu s poročevalskimi smernicami odbora, in se zahvaljuje državi pogodbenici za njene pisne odgovore (CRPD/C/SVN/Q/1/Add.1) na vprašanja s seznama, ki ga je pripravil odbor (CRPD/C/SVN/Q/1).

II. Pozitivni vidiki

3. Odbor pozdravlja napredek, ki ga je država pogodbenica dosegla pri izvajanju konvencije, zlasti pa ceni sprejetje zakonodaje in javnih politik, navedenih v nadaljevanju:
 1. (a) Zakona o osebni asistenci (2017);
 2. (b) Akcijskega programa za invalide (2014–2021)1;
 3. (c) Zakona o izenačevanju možnosti invalidov (2012).

III. Glavna področja, ki vzbujajo skrb in priporočila

A. Splošna načela in obveznosti (1.–4. člen)

4. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) pomanjkanja usklajenosti notranje zakonodaje, politik in programov z določbami konvencije ter vztrajnega paternalističnega odnosa do invalidov, podprtega z zdravstvenimi in dobrodelnimi vzorci invalidnosti;
- (b) neuskklajenosti opredelitev različnih oblik invalidnosti z vzorcem obravnavanja invalidnosti, ki temelji na človekovih pravicah, zlasti opredelitev, ki so podcenjevalne in poudarjajo "neprimernost" teh oseb za vključitev v redno izobraževanje, samostojno življenje in delo na podlagi njihove invalidnosti ali druge telesne okvare;

- (c) *neustreznega prevoda konvencije v slovenščino;*
- (d) *pomanjkanja posvetovanj z invalidskimi organizacijami, ki so namenjena zagotavljanju smiselnega vključevanja invalidov v oblikovanje in izvajanje zakonodaje in programov, povezanih z invalidnostjo, ter zaradi poročanja o oslABLjeni neodvisnosti, nepristranskosti in finančni vzdržnosti fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij;*
- (e) *pomanjkanja ozaveščenosti nosilcev odločanja v izvršnih in zakonodajnih vejah oblasti ter strokovnega in upravnega osebja o obveznostih države pogodbenice po konvenciji na vseh področjih življenja.*

5. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) *pregleda svojo notranjo zakonodajo, politike in programe, jih uskladi z določbami konvencije, vključno z različnimi opredelitvami invalidnosti v zakonodaji, ter to zakonodajo uskladi z vzorcem obravnavanja invalidnosti, ki temelji na človekovih pravicah;*
- (b) *pregleda sedanji uradni prevod konvencije v slovenščino, da bi zagotovila točnost prevoda v vseh dostopnih oblikah;*
- (c) *zagotovi pravočasna, temeljita in celovita posvetovanja s predstavniki invalidskimi organizacijami na vseh stopnjah v postopkih odločanja, zlasti pri oblikovanju, izvajanju in spremljanju zakonodaje, programov in ukrepov, povezanih z invalidnostjo, v skladu s pravicami, ki so zagotovljene v konvenciji. Država pogodbenica naj zagotovi nepristranskost, neodvisnost in trajnostno financiranje fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij za spodbujanje in uresničevanje pravic invalidov v skladu s konvencijo;*
- (d) *zagotovi nosilce izvajanja na regionalni in državni ravni, vključno s člani državnega zbora in vlade, sodniki in sodnim osebjem, zdravstvenimi delavci, socialnimi delavci, osebjem, odgovornim za dobavo pripomočkov za gibanje, ter drugim upravnim in strokovnim osebjem, usposobljenim za pravice invalidov in obveznosti države pogodbenice po konvenciji. Država pogodbenica naj razvije tako usposabljanje v tesnem sodelovanju s predstavniki invalidskimi organizacijami.*

B. Posebne pravice (5.–30. člen)

Enakost in nediskriminacija (5. člen)

6. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) *pomanjkanja javnih politik in ukrepov, osredotočenih na enakost in njeno prednostno obravnavo in na zaščito invalidov pred vsemi oblikami diskriminacije, ter zaradi nezadostnega prepoznavanja odrekanja primerne prilagoditve kot oblike diskriminacije na podlagi invalidnosti;*

- (b) *pomanjkanja zmogljivosti, usklajevanja in merljivega učinka kontaktnih točk, namenjenih boju proti diskriminaciji, ter odsotnosti učinkovitih spodbujevalnih ukrepov v zvezi s tem;*
- (c) *večplastnih in presečnih oblik diskriminacije invalidov, vključno z Romi, Sinti in invalidi iz drugih etničnih skupin, ter zaradi pomanjkanja informacij o diskriminaciji invalidnih lezbijk, gejev, biseksualnih, transseksualnih in interseksualnih oseb (LGBTI).*

7. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) *sprejme zakonodajo, ki izrecno prepozna odrekanje primerne prilagoditve na vseh področjih življenja kot obliko diskriminacije na podlagi invalidnosti in kaznuje tako odrekanje;*
- (b) *okrepi pristojnost in vlogo kontaktnih točk, namenjenih boju proti diskriminaciji, vključno z diskriminacijo invalidov, ter jim zagotovi ustrezna sredstva in zmogljivost za učinkovito odzivanje na primere diskriminacije na podlagi invalidnosti, vključno z odrekanjem primerne prilagoditve ter večplastnih in presečnih oblik diskriminacije;*
- (c) *v svojo protidiskriminacijsko zakonodajo, politike in strategije izrecno vključi prepoznavanje večplastne in presečne diskriminacije na podlagi biološkega spola, družbenega spola, starosti, invalidnosti, diskriminacije migrantov, prosilcev za azil in beguncev ter diskriminacije zaradi etničnega ozadja, spolne usmerjenosti in katerega koli drugega statusa. Odbor priporoča tudi, da država pogodbenica zagotovi sodna sredstva in sredstva, podobna sodnim sredstvom, pri diskriminaciji, ki jo izvajajo javni in/ali zasebni akterji, širi informacije med invalidi o takih sredstvih, zagotovi popravilo krivic in ustrezno odškodnino ter določi kazni za storilce;*
- (d) *pri izvajanju podciljev trajnostnega razvoja 10.2 in 10.3 upošteva 5. člen konvencije.*

Invalidne ženske (6. člen)

8. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) *pomanjkanja posebne zakonodaje in politik v zvezi s pravicami invalidnih žensk in deklic ter zaradi nezadostnih ukrepov, ki obravnavajo večplastno in presečno diskriminacijo teh oseb;*
- (b) *pomanjkanja posebnih ukrepov za zaščito invalidnih žensk in deklic pred nasiljem zaradi spola, zlasti žensk in deklic z motnjami v duševnem razvoju in psihosocialnimi motnjami ter tistih, ki živijo v zavodih;*
- (c) *dejstva, da revščina nesorazmerno prizadene invalidne ženske, zlasti starejše, ter zaradi negativnega vpliva gospodarske krize in poznejših varčevalnih ukrepov nanje;*
- (d) *nezadostne zastopanosti invalidnih žensk v postopkih odločanja, povezanih z zakonodajo in javnimi politikami o invalidnosti;*

(e) *pomanjkanja posebnih in najnovejših informacij ter podatkov o položaju invalidnih žensk in deklic.*

9. *Glede na splošno pripombo št. 3 (2016) o invalidnih ženskah in deklicah ter ob upoštevanju podciljev trajnostnega razvoja 5.1, 5.2 in 5.5 odbor priporoča državi pogodbenici, da:*

(a) *sprejme dvotirno obravnavo pri vključevanju pravic invalidnih žensk v vse državne načrte in strategije ukrepanja v zvezi s pravicami žensk na splošno in enakostjo žensk in moških ter v sektorske načrte za dostop do pravosodja, boj proti nasilju, izobraževanje, zdravje, vključevanje v politiko, zaposlovanje in socialno varstvo ter pri sprejemanju ciljno usmerjenih in nadzorovanih ukrepov, namenjenih predvsem podpori invalidnih žensk in krepitvi njihove moči;*

(b) *zagotovi invalidnim ženskam in deklicam, zlasti ženskam in deklicam z motnjami v duševnem razvoju in/ali psihosocialnimi motnjami, posebne zaščitne ukrepe ter popravilo krivic v primerih nasilja proti njim zaradi spola, pri čemer naj zagotovi širjenje informacij o razpoložljivih sredstvih v dostopnih oblikah ter učinkovit pregon in kaznovanje storilcev;*

(c) *popravi posledice varčevalnih ukrepov za invalidne ženske ter sprejme ukrepe za reševanje ključnih vzrokov izključevanja in revščine, ki prizadenejo invalidne ženske, pri čemer naj posebno pozornost nameni starejšim invalidnim ženskam;*

(d) *sprejme ukrepe, s katerimi zagotovi sodelovanje invalidnih žensk v postopkih odločanja na lokalni in državni ravni, vključno z omogočanjem ustanovitve in delovanja organizacij invalidnih žensk in njihovega dostopa do finančnih sredstev ter sprejetjem zakonodaje, ki zahteva posvetovanje organov s predstavniškimi organizacijami invalidnih žensk;*

(e) *dodeli zadostna sredstva za izvajanje raziskav in zbiranje statističnih podatkov o položaju invalidnih žensk in deklic, ločenih po starosti, zemljepisnem območju, vrsti invalidnosti ali druge telesne okvare, družinskih razmerah in kraju bivanja.*

Invalidni otroci (7. člen)

10. *Odbor je zaskrbljen zaradi:*

(a) *pomanjkanja izrecne in celovite prepovedi telesnega kaznovanja otrok v vseh okoljih v državi pogodbenici ter odsotnosti posebnih ukrepov za obravnavo nasilja nad invalidnimi otroki;*

(b) *nezadostnega usklajevanja med vsem odgovornimi akterji pri zagotavljanju potrebnih storitev za invalidne otroke;*

(c) *pomanjkanja zgodnje pomoči invalidnim otrokom in njihove namestitve v rehabilitacijske centre;*

(d) *odsotnosti mehanizmov, s katerimi bi bilo zagotovljeno sodelovanje invalidnih otrok v postopkih odločanja, ki vplivajo na njihovo življenje, zlasti pa zaradi pomanjkanja*

mehanizmov, ki bi zagotavljali pravico invalidnih otrok, da bi se upoštevala njihova stališča o zadevah, ki se nanašajo nanje in na njihove družine, vključno s sodelovanjem v vseh zaščitnih mehanizmih.

11. Odbor opozarja na sklepne ugotovitve Odbora za otrokove pravice (glej CRC/C/SVN/CO/3-4, 38. odstavek) in priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) izrecno prepove kakršno koli telesno kaznovanje otrok v vseh okoljih, vključno v drugih nadomestnih oblikah prebivanja in oskrbe, ter da sprejme strategijo za spremljanje položaja invalidnih otrok v nadomestni oskrbi, da bi prepoznali vse primere nasilja proti invalidnim otrokom. Država pogodbenica naj zagotovi nenasilne in sodelovalne oblike vzgoje otrok, ki vključujejo družine z invalidnimi otroki;*
- (b) zagotovi učinkovito usklajevanje med različnimi akterji, ki so vključeni v varstvo otrok;*
- (c) sprejme nacionalno strategijo z merili uspešnosti ter človeškimi, tehničnimi in finančnimi viri, namenjenimi za zagotavljanje popolne vključenosti invalidnih otrok v družbo, pri čemer naj upošteva razvoj okolij vključevanja v zgodnjo pomoč, izobraževanje, stanovanjske, zdravstvene in vse podporne storitve. Država pogodbenica naj zagotovi kakovostno in neodvisno spremljanje življenjskih razmer invalidnih otrok;*
- (d) sprejme ukrepe, s katerimi bi se uresničevale pravice invalidnih otrok, da izrazijo svoje mnenje o vseh zadevah v zvezi z njimi, ter s katerimi bi se zagotovilo, da invalidni otroci dobijo podporo, prilagojeno njihovi invalidnosti in starosti, da bi lahko tako pravico uresničevali, vključno s sodnimi in upravnimi postopki ter postopki oblikovanja politik.*

Ozaveščanje (8. člen)

12. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) negativnega odnosa družbe do invalidov, vključno s pomanjkanjem ozaveščenosti o njihovih zmožnostih in pravicah, zlasti zaradi stigmatizacije oseb s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju;*
- (b) pomanjkanja strategij, vključno s kampanjami ozaveščanja, s katerimi bi premagovali stereotipe in predsodke proti invalidnim osebam.*

13. Odbor priporoča državi pogodbenici, da v tesnem sodelovanju z invalidskimi organizacijami:

- (a) sprejme ukrepe za ozaveščanje družin, šol in družbe o pravicah invalidov;*
- (b) sprejme strategijo ozaveščanja, vključno s sodelovanjem množičnih medijev, za spodbujanje spoštovanja in dostojanstva vseh invalidov, ne glede na njihovo invalidnost ali drugo telesno okvaro, ter poudari njihove zmožnosti in prispevke k družbi.*

Dostopnost (9. člen)

14. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) zamud pri izvajanju zakonodaje o dostopnosti, kot sta strategija "Dostopna Slovenija" in Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, ter zaradi zamud pri izvajanju minimalnih standardov dostopnosti vsega blaga in vseh storitev, ki so na voljo javnim in zasebnim službam;
- (b) dejstva, da ostajajo številne javne zgradbe in storitve, vključno z javnim prevozom, nedostopne, zlasti v območjih zunaj glavnega mesta;
- (c) pomanjkanja uresničevanja digitalne dostopnosti in pomanjkanja dostopnosti proizvodov in storitev informacijske in komunikacijske tehnologije ter storitev radiodifuznega oddajanja;
- (d) nezadostnih ukrepov za zagotavljanje dostopnosti informacij in komunikacijskih sredstev osebam s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju, kljub obveznostim, ki jih med drugim vsebuje evropska direktiva o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij.

15. V zvezi s splošno pripombo odbora št. 2 (2014) o dostopnosti, cilju trajnostnega razvoja 9 ter podciljih trajnostnega razvoja 11.2 in 11.7 odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) zagotovi, da sta strategija "Dostopna Slovenija" in Zakon o izenačevanju možnosti invalidov v celoti v uporabi in učinkovita; priporoča tudi sprejetje jasnih standardov in ukrepov dostopnosti, ki bi zagotavljali izrekanje kazni zaradi pomanjkanja skladnosti s standardi dostopnosti;
- (b) razvije operativne ukrepe za uresničevanje dostopnosti prevoznih storitev in dostopnosti vseh zgradb, odprtih za javnost, ter poveča proračunska sredstva za take ukrepe, zlasti v območjih zunaj glavnega mesta;
- (c) sprejme strategijo, ki zagotavlja dostopnost v politiki javnega naročanja in zahteva od zasebnih akterjev, da upoštevajo politike dostopnosti;
- (d) zagotovi celovito izvajanje evropske direktive o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij, zlasti v sistemu izobraževanja;
- (e) zagotovi spodbujanje in razpoložljivost alternativnih in razširjenih načinov sporazumevanja ter informacij v lahko berljivih tehnikah.

Nevarne razmere in humanitarne krize (11. člen)

16. Odbor je zaskrbljen, ker zakonodaja, protokoli in načrti, ki se nanašajo na nevarne razmere in humanitarne krize, posebnih zahtev invalidov ne upoštevajo dovolj.

17. Odbor priporoča državi pogodbenici, da z aktivnimi posvetovanji s predstavnimi invalidskimi organizacijami oblikuje in sprejme posebne predpise, načrte in ukrepe za

zaščito invalidov v nevarnih razmerah in humanitarni krizi v skladu z Sendajskim okvirom za zmanjševanje tveganja nesreč za obdobje 2015–2030.

Enakost pred zakonom (12. člen)

18. Odbor z zaskrbljenostjo ugotavlja, da so zakonska določila v Zakonu o nepravdnem postopku in Družinskem zakoniku, ki omogočajo, da se osebam s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju odvzame pravna sposobnost, vključno s poslovno in/ali procesno sposobnostjo, diskriminatorna. Odbor je tudi zaskrbljen, ker država pogodbenica obravnava skrbnike kot obliko podpore, čeprav so imenovani zato, da namesto invalidov prevzamejo pristojnost odločanja na različnih področjih življenja. Zaskrbljen je tudi zaradi odsotnosti mehanizmov, ki bi nadomestili nadomestno odločanje s podprtim režimom odločanja.
19. Odbor se sklicuje na splošno pripombo št. 1 (2014) o enakosti pred zakonom in priporoča državi pogodbenici, da razveljavi vse diskriminacijske določbe, ki omogočajo odvzem pravne sposobnosti na podlagi invalidnosti ali druge telesne okvare, in zagotovi, da se s spremembo Družinskega zakonika odpravijo vse oblike nadomestnega odločanja za invalide na vseh področjih življenja. Državo pogodbenico tudi poziva, da uvede postopek, namenjen ponovni vzpostavitvi popolne poslovne sposobnosti vseh invalidov, ter razvije in izvaja mehanizme podprtega odločanja, ki spoštujejo neodvisnost, voljo in želje teh oseb.

Dostop do sodnega varstva (13. člen)

20. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) pomanjkanja informacij o posebni postopkovni ter spolu in starosti primerni prilagoditvi za invalide v sodnih postopkih, zlasti za gluhoslepe osebe;
- (b) pomanjkljive dostopnosti zgradb organov pregona in sodnih zgradb;
- (c) oviranega dostopa do sodnega varstva za osebe s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju, zlasti za osebe v zavodih in/ali osebe, ki jim je odvzeta njihova pravna sposobnost;
- (d) dejstva, da država pogodbenica še ni oblikovala politik, ki bi omogočile invalidom, da kot neposredni ali posredni udeleženci postanejo del pravosodnega sistema kot odvetniki, sodni uradniki in uslužbenci organov pregona.

21. Odbor priporoča državi pogodbenici, da invalidom zagotovi popoln dostop do sodnega sistema, kar vključuje tudi:

- (a) sprejetje ustrezne zakonodaje in strategije, ki bi zagotovili odpravo vseh ovir za dostop invalidov do sodnega varstva, razvoj smernic in protokolov, ki bi omogočili postopkovne ter spolu in starosti primerne prilagoditve, temelječe na svobodni izbiri in željah invalidov, vključno z zagotavljanjem informacij in komunikacijskih sredstev tem osebam v dostopnih oblikah;

- (b) okrepitev njenih prizadevanj za zagotovitev dostopnosti zgradb organov pregona in sodnih zgradb vsem invalidom;
- (c) izvajanje postopkovnih prilagoditev in alternativnih oblik sporazumevanja, pri čemer naj se pozornost namenja položaju gluhoslepih oseb in oseb s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju, vključno s tistimi, ki živijo v zavodih, ter povečanje njihove pravne ozaveščenosti;
- (d) povečanje njenih prizadevanj, ki bi omogočila invalidom, da postanejo del sodnega sistema kot neposredni in posredni udeleženci, na primer kot odvetniki, sodni uradniki ali uslužbenci organov pregona;
- (e) delovanje v skladu s 13. členom konvencije pri izvajanju podcilja trajnostnega razvoja 16.3.

Osebna svoboda in varnost (14. člen)

22. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) določb Zakona o duševnem zdravju v državi pogodbenici, ki dovoljuje pridržanje oseb s psihosocialnimi motnjami na podlagi invalidnosti ali druge telesne okvare in njihovo zdravljenje v psihiatričnih bolnišnicah brez soglasja;
- (b) namestitve v varovane oddelke v izobraževalnih in socialnovarstvenih zavodih ter v psihiatričnih bolnišnicah brez soglasja, tudi v prezasedene varovane oddelke;
- (c) pomanjkanja primerne prilagoditve, kot so higienske prilagoditve in prilagoditve zdravstvene oskrbe v sistemu izvrševanja kazenskih sankcij in v prostorih odvzema prostosti.

23. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) pregleda in razveljavi celotno zakonodajo, ki omogoča neprostovoljno napotitev invalidov na psihiatrično zdravljenje in njihovo psihiatrično zdravljenje proti njihovi volji na podlagi njihove dejanske ali zaznane invalidnosti ali druge telesne okvare pod kakršnim koli pogojem, vključno z domnevnim tveganjem in nevarnostjo, ter upošteva smernice odbora o osebni svobodi in varnosti invalidov (glej prilogo I dodatka št. 55 (A/72/55) k poročilu Odbora za pravice invalidov);
- (b) zagotovi osebno integriteto in varovanje invalidov, ki prebivajo v zavodih in bolnišnicah, pri čemer naj se v celoti upoštevata njihovo dostojanstvo in soglasje;
- (c) zagotovi primerno prilagoditev v sistemu izvrševanja kazenskih sankcij in krajih odvzema prostosti, vključno z ustrežno zdravstveno oskrbo.

24. Odbor tudi poziva državo pogodbenico, da v regionalnih razpravah o dodatnem protokolu h Konvenciji Sveta Evrope o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine: Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino (ETS št. 164) (Oviedska konvencija) ravna v skladu s svojimi obveznostmi po 14. členu konvencije ter v skladu s smernicami odbora glede

14. člena konvencije (2015) (glej prilogo I dodatka št. 55 (A/72/55) I k poročilu Odbora za pravice invalidov).

Prepoved mučenja in krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (15. člen)

25. Odbor je zaskrbljen zaradi prijavljenih primerov pretirane uporabe sile pravosodnih policistov in zdravstvenega osebja zoper osebe v psihiatričnih ustanovah. Skrbi ga tudi uporaba zdravljenja invalidov z elektrošoki. Odbor je zaskrbljen tudi zaradi omejene pristojnosti državnega preventivnega mehanizma, ki ga izvaja Varuh človekovih pravic Republike Slovenije, da bi učinkovito obravnaval domnevne primere mučenja invalidov in grobega ravnanja z njimi v ustanovah.
26. Odbor priporoča državi pogodbenici, da odpravi uporabo osamitev ali fizičnih, kemičnih ali mehanskih prisilnih sredstev in uporabo kakršnega koli zdravljenja proti lastni volji v vseh zdravstvenih ustanovah, zlasti v psihiatričnih bolnišnicah, ki bi lahko povzročilo mučenje, kruto, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje. Odbor državi pogodbenici priporoča tudi, da neodvisnim organom in organizacijam invalidov zagotovi dostop do spremljanja vseh objektov, vključno z enoto forenzične psihiatrije, in razvije merila za dejavnosti spremljanja, primerne spolu in starosti. Priporoča tudi, da država pogodbenica razišče vsako domnevno mučenje in grobo ravnanje v psihiatričnih ustanovah ter kazensko preganja storilce. Država pogodbenica naj zagotovi ukrepe, ki bodo invalidom, ki so bili žrtve mučenja in grobega ravnanja, zagotovili pravično in ustrezno odškodnino, povrnitev škode in rehabilitacijo. Odbor priporoča tudi, da država pogodbenica okrepi zmogljivosti in državnemu preventivnemu mehanizmu, ki ga izvaja Varuh človekovih pravic, zagotovi ustrezne človeške, tehnične in finančne vire, da bi učinkovito obravnaval domnevno mučenje invalidnih oseb in grobo ravnanje z njimi v ustanovah.

Prepoved izkoriščanja, nasilja in zlorabe (16. člen)

27. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) domnevnega fizičnega, psihološkega in spolnega nasilja nad invalidi, zlasti nad invalidnimi ženskami v družini in v institucionalnem okolju, ter njihove zlorabe;
- (b) poročanja o pomanjkanju ukrepov varstva in poprave krivic za žrtve nasilja ter zaradi nekaznovanja storilcev;
- (c) poročanja o pomanjkanju spremljanja in preiskav, da bi določili vzroke smrti invalidov v zavodih, ter zaradi pomanjkanja informacij o kazenskem pregonu zaradi suma storitve kaznivih dejanj in/ali zapustitve.
28. V skladu z zavezo države pogodbenice v Univerzalnem periodičnem pregledu za Slovenijo za leto 2014 (glej A/HRC/28/15) in ob sklicevanju na priporočila Odbora za odpravo diskriminacije žensk (glej CEDAW/C/SVN/CO/5-6, 19. in 20. odstavek) odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) sprejme strategijo za preprečevanje vseh oblik nasilja nad invalidi, zlasti nad invalidnimi ženskami, njihovih zlorab in grobega ravnanja z njimi v javnem in

zasebnem življenju. Država pogodbenica naj zagotovi, da taka strategija vključuje informacije v lahko berljivih tehnikah in drugih dostopnih oblikah, ter ozaveščanje za invalide in njihove družine;

- (b) zagotovi invalidom mehanizme zgodnjega opozarjanja, ki jim omogočajo prepoznavanje kakršne koli nevarnosti nasilja, zlorabe in zanemarjanja ter poročanje o njih. Država pogodbenica naj uvede hitri postopek za odzivanje na trditve invalidov o nasilju in sprejme preventivne ukrepe, ki upoštevajo vidik spola in starost;*
- (c) zagotovi invalidnim ženskam in deklicam, ki so izpostavljene nasilju, dostop do mreže varnih hiš in kriznih centrov ter do pravne, zdravstvene in psihološke pomoči, učinkovitih pravnih sredstev in ustrezne odškodnine;*
- (d) zagotovi preiskavo vsakega domnevnega nasilja nad invalidi in njihove zlorabe v zavodih, pospeši preiskave sumljivih primerov smrti varovancev v zavodih, pri čemer naj zagotovi popravo krivic za žrtve in kaznovanje storilcev. Država pogodbenica naj zbira statistične podatke o številu kazenskih pregonov in obsodb ter kaznih, izrečenih storilcem.*

Pravica do svobode gibanja in državljanstva (18. člen)

- 29. Odbor je zaskrbljen zaradi pomanjkanja ustreznih storitev socialnega in zdravstvenega varstva za invalidne migrante, iskalce azila in begunce, zlasti za invalidne otroke.*
- 30. Odbor priporoča državi pogodbenici, da vključi pravice invalidov v svojo migracijsko, azilno in begunsko politiko in programe ter sprejme ukrepe za zagotavljanje zdravstvenih in drugih podpornih storitev za invalide, ki so prosilci za mednarodno zaščito.*

Samostojno življenje in vključenost v skupnost (19. člen)

- 31. Odbor je zaskrbljen glede velikega števila invalidov, ki še vedno prebivajo v zavodih zaradi pomanjkanja jasno izražene politike ter zmožnosti in ukrepov za deinstitucionalizacijo invalidov na državni in občinski ravni ter zaradi nezadostnega zagotavljanja storitev za njihovo samostojno življenje v skupnosti. Odbor je zaskrbljen tudi zaradi transinstitucionalizacije invalidov v manjše zavode in zaradi načrtov za graditev novih zavodov.*
- 32. Glede na splošno pripombo odbora št. 5 (2017) o samostojnem življenju in vključenosti v skupnost odbor priporoča državi pogodbenici, da:*
 - (a) sprejme in izvaja strategijo in akcijski načrt v časovnem okviru, ki je namenjen deinstitucionalizaciji;*
 - (b) prepreči vsako obliko transinstitucionalizacije in reinstitucionalizacije ter zagotovi zadostno financiranje za razvoj shem za samostojno življenje, ki temeljijo na skupnosti;*
 - (c) dodeli dovolj sredstev, s katerimi zagotovi, da so storitve v skupnosti na voljo, dostopne, cenovno dostopne in sprejemljive ter prilagojene invalidom, da lahko invalidi*

uresničujejo svojo pravico do samostojnega življenja in so vključeni v svoje skupnosti v mestnih in podeželskih območjih;

(d) okrepi zmogljivost države in občin, da v tesnem sodelovanju z organizacijami invalidov izvedejo deinstitutionalizacijo.

Osebna mobilnost (20. člen)

33. Odbor je zaskrbljen zaradi pomanjkanja zadostnih in kakovostnih pripomočkov za gibanje invalidov ter zaradi nezadostne podpore pri pridobivanju kakovostnih pripomočkov za gibanje in podpornih tehnologij.

34. Odbor priporoča državi pogodbenici, da zagotovi razpoložljivost in podporo za pridobivanje kakovostnih pripomočkov za gibanje in podpornih tehnologij, prilagojenih posameznikovim zahtevam.

Svoboda izražanja in mnenja ter dostop do informacij (21. člen)

35. Odbor je zaskrbljen zaradi:

(a) nezadostnega dostopa invalidov, zlasti oseb z motnjami v duševnem razvoju, do vseh javnih in zasebnih informacijskih in komunikacijskih storitev, vključno s televizijo in internetom;

(b) nezadostnega zagotavljanja znakovnih jezikov, brajice, alternativne in razširjene komunikacije ter vseh drugih dostopnih sredstev, načinov in oblik sporazumevanja, vključno z lahko berljivo tehniko, kar bi morali zagotoviti javni organi na državni in občinski ravni;

(c) pomanjkljivega izvajanja Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika.

36. Odbor priporoča državi pogodbenici, da razvije časovno omejene strategije in dodeli proračunska sredstva za zagotavljanje:

(a) dostopa vseh invalidov do informacij in komunikacijskih sredstev, ki jih zagotavljajo javni in zasebni množični mediji, vključno s televizijo in internetom;

(b) razvoja standardov za uporabo znakovnega jezika, brajice, alternativne in razširjene komunikacije, vključno z lahko berljivo tehniko, ter vseh drugih dostopnih sredstev, načinov in oblik sporazumevanja, tudi mobilnih aplikacij, ter njegovo izvajanje v celotnem javnem in občinskem sektorju;

(c) priznavanja slovenskega znakovnega jezika kot uradnega jezika v državi pogodbenici ter usposabljanja tolmačev za znakovni jezik in taktilni znakovni jezik ter učiteljev, javnih organov in staršev za slovenski znakovni jezik.

Spoštovanje doma in družine (23. člen)

37. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) pomanjkanja podpore in storitev za družine z invalidnimi člani, vključno z otroki, zlasti za enostarševske družine mater z otroki, kar povečuje tveganje za revščino in socialno izključenost;
- (b) ovir pri sklepanju porok in vzgoji otrok za osebe s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju, ko se ocenjuje, ali so sposobne uresničevati svoje pravice.

38. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) sprejme in razvije podporne ukrepe za družine, vključno z enostarševskimi družinami mater z otroki, ki imajo invalidnega družinskega člana, da se jim zagotovita dostojni življenjski standard in socialna vključenost;
- (b) odpravi vse diskriminacijske določbe in prakse, ki preprečujejo osebam s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju pravico do poroke in starševske odgovornosti, ter jim zagotovi podporo pri uresničevanju njihovih odgovornosti.

Izobraževanje (24. člen)

39. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) obstoječih vzporednih posebnih in splošnih izobraževalnih sistemov za invalidne otroke;
- (b) pomanjkanja konkretnih ciljev in določb za izvajanje vključujočega izobraževanja v obstoječih politikah in zakonodaje, ki zagotavlja vključujoče izobraževanje;
- (c) nezadostnih zmogljivosti rednih šol pri zagotavljanju prilagojenih izobraževalnih programov in vključujočega učnega okolja, zlasti zaradi pomanjkanja veščin in znanja učiteljev o metodologijah vključujočega poučevanja, ter zaradi nizkih pričakovanj glede zmožnosti invalidnih otrok;
- (d) pomanjkanja dostopnosti in primerne prilagoditve za invalide v terciarnem izobraževanju, vključno z visokošolskimi zavodi in poklicnimi šolami;
- (e) fizičnih ovir pri zagotavljanju dostopa do prevoza invalidnih študentov od kraja njihovega **prebivališča** do šol.

40. Ob upoštevanju splošne pripombe št. 4 (2016) o pravici do vključujočega izobraževanja in podciljev trajnostnega razvoja 4.5 in 4(a) odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) prizna pravico invalidnih otrok do vključujočega izobraževanja in opusti sheme ločenega izobraževanja;
- (b) sprejme strategijo in akcijski načrt z jasnim časovnim okvirom za izvajanje vključujočega izobraževanja na vseh ravneh za vse invalidne otroke ter vzpostavi tudi celovit sistem spremljanja, da oceni napredek vključujočega izobraževanja;

- (c) okrepi zmogljivosti šol, ki izvajajo vključujoče izobraževanje, z zagotavljanjem usposabljanja učiteljev za vključujoče izobraževanje, prilagoditev izobraževalnih programov in učne metode. Država pogodbenica naj izboljša kakovost podpore pri izobraževanju, ko zagotavlja individualni način dela z invalidnimi otroki in krepitev njihovih sposobnosti;
- (d) zagotovi invalidom vseživljenjsko učenje, pri čemer naj zagotovi dostopnost vseh zavodov terciarnega izobraževanja in njihovo primerno prilagoditev, vključno s poklicnimi in visokimi šolami;
- (e) zagotovi prevoze za invalidne študente od njihovih prebivališč do izobraževalnih ustanov.

Zdravje (25. člen)

- 41. Odbor je zaskrbljen zaradi pomanjkanja dostopa za invalide do zdravstvenih storitev in zaradi pomanjkanja razpoložljivosti teh storitev zlasti za gluhe in slepe osebe ter osebe s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju.
- 42. Odbor priporoča državi pogodbenici, da vsem invalidom zagotovi dostop do zdravstvenih storitev ter njihovo razpoložljivost, ne glede na vrsto invalidnosti ali druge telesne okvare in ne glede na to, kje živijo, vključno z ustanovami. Priporoča tudi, da država pogodbenica omogoči splošni dostop do zdravstvene oskrbe na področju spolnega in reproduktivnega zdravja, vključno z načrtovanjem družine, obveščanjem in izobraževanjem, ter vključitev pravice do reproduktivnega zdravja v državne strategije in programe, kakor je določeno v podcilju trajnostnega razvoja 3.7. Odbor priporoča tudi, da država pogodbenica nameni pozornost povezavam med 25. členom konvencije in podciljem trajnostnega razvoja 3.8 ter zagotovi izvajanje Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju.

Habilitacija in rehabilitacija (26. člen)

- 43. Odbor je zaskrbljen zaradi pomanjkanja razpoložljivosti in učinkovitosti sistema rehabilitacije.
- 44. Odbor priporoča državi pogodbenici, da omogoči dostopnost storitev in programov habilitacije in rehabilitacije ter zagotovi celovito, večdisciplinarno in individualno podporo za invalide, zlasti za invalidne ženske in otroke.

Delo in zaposlovanje (27. člen)

- 45. Odbor je zaskrbljen zaradi:
 - (a) vztrajanja pri zaščitnih zaposlitvah, ki spodbujajo dobrodelno delovanje in ohranjajo ločevanje invalidov na trgu dela, zlasti oseb z motnjami v duševnem razvoju, s tem, da jih opredelijo kot "nezaposljive";
 - (b) izpostavljenosti invalidov tveganju, da bodo ostali brez dohodka, če se bodo samozaposlili;

(c) *pomanjkljivega izvajanja kvotnega sistema zaposlovanja in primerne prilagoditve delovnega mesta ter zaradi asimetričnih zahtev po kvotah v javnem in zasebnem sektorju dela.*

46. *Odbor priporoča državi pogodbenici, da:*

(a) *sprejme ukrepe, namenjene spodbujanju vključujočega, odprtega in dostopnega trga dela za invalide v vseh sektorjih;*

(b) *oblikuje posebne spodbude za delodajalce in zagotovi primerno prilagoditev za invalide, zlasti za osebe z motnjami v duševnem razvoju, da bi se omogočila njihova vključitev na odprti trg dela;*

(c) *omogoči zagotovitev vseh dohodkov samozaposlenim invalidom, vključno z invalidskimi pokojninami;*

(d) *zagotovi enake zahteve za kvote zaposlovanja v javni upravi, informacijskih službah in drugih delovnih sektorjih ter spremlja njihovo izvajanje. Država pogodbenica naj zbira podatke o izpolnjevanju kvotnega sistema in zagotovi ustrezno kaznovanje, če kvote niso izpolnjene.*

Ustrezna življenjska raven in socialno varstvo (28. člen)

47. *Odbor je zaskrbljen zaradi:*

(a) *visoke stopnje revščine invalidov, zlasti oseb s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju ter invalidnih žensk;*

(b) *nesorazmerno negativnih vplivov ukrepov, ki jih je sprejela država pogodbenica, na pravice invalidov, kot so omejitve zavarovanja za primer brezposelnosti, zdravstvenega zavarovanja in zdravstvenega varstva, socialne pomoči ter nadomestil za invalide, zaradi varčevalnih ukrepov, sprejetih za reševanje gospodarske krize, ter zaradi nezadostnih pravnih sredstev na tem področju;*

(c) *omejene razpoložljivosti in dostopnosti javnih stanovanj invalidnim osebam;*

(d) *pomanjkanja pozitivnih ukrepov pri obdavčitvi pokojninskega in invalidskega zavarovanja za invalide, ki se spoprijemajo z revščino, ter zaradi zamud v zvezi s pravico invalidov do invalidske pokojnine in invalidskega zavarovanja, vključno z neprijaznim sporazumevanjem z invalidi pred invalidskimi komisijami;*

(e) *zaradi pomanjkanja ukrepov, ki obravnavajo pravice starejših invalidov.*

48. *Ob upoštevanju povezav med 28. členom konvencije in podciljem trajnostnega razvoja 1.3 odbor priporoča državi pogodbenici, da:*

(a) *zagotovi učinkovitost in uspešnost programov socialnega varstva in zmanjšanja revščine za invalide, zlasti za osebe s psihosocialnimi motnjami in/ali motnjami v duševnem razvoju;*

- (b) znova vzpostavi vse podporne ukrepe za vse invalide, ki so bili okrnjeni zaradi varčevalnih politik, ter prepreči vsako morebitno stisko invalidov, ko se zmanjša njihov dohodek zaradi varčevalnih ukrepov;
- (c) zagotovi dostopnost do javnih stanovanj za invalide, širi informacije o razpoložljivih in cenovno dostopnih stanovanjih v dostopnih oblikah ter se poveže z zasebnim sektorjem, da bi se pospešil razvoj dostopnih stanovanjskih enot;
- (d) izvaja pozitivne ukrepe pri obdavčitvi pokojninskega in invalidskega zavarovanja za invalide v primeru revščine;
- (e) prizna pravico do polne invalidske pokojnine in polnega invalidskega zavarovanja z ustreznimi pravnimi in upravnimi mehanizmi za invalide;
- (f) zagotovi dostojen in vključujoč sistem socialnega varstva za starejše invalide.

Sodelovanje v političnem in javnem življenju (29. člen)

49. Odbor je zaskrbljen zaradi:

- (a) zanikanja glasovalne pravice osebam, za katere se domneva, da zaradi svoje invalidnosti ali druge telesne okvare "niso sposobne razumeti pomena, namena in učinka volitev", ter zaradi nedostopnega volilnega gradiva za osebe z motnjami v duševnem razvoju;
- (b) nizke politične udeležbe invalidov in njihove nizke udeležbe v javnem življenju, zlasti invalidnih žensk.

50. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) zagotovi glasovalno pravico vsem osebam, ne glede na njihovo invalidnost ali drugo telesno okvaro, ter jim omogoči podprto odločanje, pri čemer vsem invalidom, ne glede na njihovo invalidnost ali drugo telesno okvaro, zagotovi dostop do volilnih gradiv;
- (b) omogoči invalidom, zlasti invalidnim ženskam, da uresničujejo svoje politične pravice, vključno s pravico do kandidature za javno funkcijo in do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev.

Sodelovanje v kulturnem življenju, rekreaciji, prostočasnih dejavnostih in športu (30. člen)

- 51. Odbor z zaskrbljenostjo ugotavlja, da mora država pogodbenica še ratificirati Marakeško pogodbo o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja.
- 52. Odbor spodbuja državo pogodbenico, naj sprejme vse ustrezne ukrepe za čimprejšnjo ratifikacijo in izvajanje Marakeške pogodbe o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja.

C. Posebne obveznosti (31.–33. člen)

Statistika in zbiranje podatkov (31. člen)

53. Odbor je zaskrbljen zaradi pomanjkanja sistemskih in razčlenjenih podatkov o invalidih in njihovih socialnih razmerah, vključno z ovirami, ki so jih deležni v družbi.
54. Ob upoštevanju podcilja trajnostnega razvoja 17.18 odbor priporoča državi pogodbenici, da:
- (a) razvije sistematične postopke zbiranja podatkov in poročanja prek informacijskega sistema državne komisije in predstavniških organizacij invalidov o invalidnosti, ki so v skladu s konvencijo in upoštevajo kratek sklop vprašanj o invalidnosti washingtonske skupine (*the Washington Group Short Set of Questions on Disability*);
 - (b) zbira, analizira in širi razčlenjene podatke o svojih invalidnih prebivalcih, vključno s podatki, razčlenjenimi po spolu, starosti, etnični pripadnosti, vrsti invalidnosti ali druge telesne okvare, družbenoekonomskem položaju, zaposlitvi in prebivališču, ter podatke o ovirah, ki so jih invalidi deležni v družbi, in njihovi stopnji revščine.

Mednarodno sodelovanje (32. člen)

55. Odbor je zaskrbljen zaradi pomanjkanja obsega pravic, zagotovljenih v konvenciji, v mednarodnih podpornih programih za invalide, vključno v zvezi z uporabo sredstev Evropske unije. Zaskrbljen je tudi zaradi ovir, zaradi katerih država krovna organizacija invalidov ni priznana kot pravna oseba, kar omejuje njen dostop do mednarodnega sodelovanja. Zaskrbljen je tudi zaradi nezadostnega vključevanja načina obravnave invalidnosti, ki temelji na človekovih pravicah, v prizadevanja za izvajanje ciljev trajnostnega razvoja.
56. Odbor poziva državo pogodbenico, da vključi predstavniške organizacije invalidov v mednarodno sodelovanje in zagotovi, da vsa finančna sredstva, vložena v storitve za invalide, izpolnjujejo obveznosti države pogodbenice po konvenciji in kot države članice Evropske unije. Svetuje tudi, da država pogodbenica vključi vidik, ki temelji na pravicah invalidov, v vsa prizadevanja, namenjena doseganju ciljev trajnostnega razvoja. Odbor priporoča tudi, da država pogodbenica pospeši pridobitev statusa pravne osebe za državno krovno organizacijo, da bi omogočila njeno mednarodno sodelovanje.

Izvajanje in spremljanje izvajanja v posameznih državah (33. člen)

57. Odbor je zaskrbljen zaradi:
- (a) pomanjkanja zmogljivosti imenovane kontaktne točke, torej ministrstva za delo, pri usklajevanju izvajanja konvencije v različnih sektorjih in na različnih ravneh;
 - (b) pomanjkanja samostojnosti, zmogljivosti in sredstev Sveta za invalide Republike Slovenije, ki je bil imenovan kot neodvisni okvir za spremljanje izvajanja konvencije;
 - (c) pomanjkanja smiselnega vključevanja predstavniških organizacij invalidov v spremljanje izvajanja konvencije.

58. Odbor priporoča državi pogodbenici, da:

- (a) okrepi vlogo in zmogljivosti imenovanih kontaktnih točk pri usklajevanju izvajanja konvencije v različnih sektorjih in na različnih ravneh;
- (b) vzpostavi neodvisni mehanizem spremljanja, ki je zavezan načelom glede statusa državnih institucij za spodbujanje in varstvo človekovih pravic (pariška načela), ter ga zagotovi z ustreznim financiranjem, pri čemer naj upošteva smernice o okvirih neodvisnega spremljanja in njihovo vključitev v delo Odbora za pravice invalidov (CRPD/C/1/Rev.1, glej prilogo);
- (c) zagotovi popolno vključitev invalidskih organizacij v naloge spremljanja po konvenciji in to vključitev zagotovi s financiranjem, ki je potrebno za ta namen.

IV. Nadaljnje dejavnosti

Širjenje informacij

- 59. Odbor državo pogodbenico poziva, da izvaja priporočila, ki jih vsebujejo te sklepne ugotovitve, pri čemer naj prednost nameni zlasti izvajanju priporočila iz 58. odstavka (državno izvajanje in spremljanje).
- 60. Odbor priporoča, da država pogodbenica pošlje sklepne ugotovitve v presojo in ukrepanje članom vlade in državnega zbora, uradnikom na ustreznih ministrstvih, sodstvu in članom ustreznih poklicnih skupin, kot so strokovnjaki s področja izobraževanja, zdravstva in prava, kakor tudi lokalnim oblastem, zasebnemu sektorju in medijem, ki uporabljajo sodobne strategije družbenega sporazumevanja.
- 61. Odbor močno spodbuja državo pogodbenico, naj k pripravi svojega periodičnega poročila vključi organizacije civilne družbe, zlasti invalidske organizacije.
- 62. Odbor poziva državo pogodbenico, da čim bolj širi te sklepne ugotovitve v državnem jeziku in jezikih manjšin, vključno z znakovnim jezikom, in v dostopnih oblikah, ter te ugotovitve pošlje tudi nevladnim organizacijam in invalidskim organizacijam, invalidom samim in članom njihovih družin ter jih objavi na vladni spletni strani o človekovih pravicah.

Naslednje periodično poročilo

- 63. Odbor poziva državo pogodbenico, da svoje prihodnje, združeno drugo do četrto periodično poročilo predloži do 24. maja 2022 in vanj vključi podatke o izvajanju priporočil iz teh sklepnih ugotovitev. Odbor državo pogodbenico poziva tudi, da razmisli o predložitvi zgoraj navedenih poročil po skrajšanem postopku poročanja, ki ga je sprejel odbor in v skladu s katerim odbor najmanj eno leto pred rokom za predložitev poročila države pogodbenice pripravi seznam vprašanj. Odgovori države pogodbenice na vprašanja s tega seznama so sestavni del tega poročila. “

* * *

Zgoraj navedene Sklepne ugotovitve Odbora ZN za pravice invalidov, navkljub kritičnosti, predstavljajo realno bilanco stanja uresničevanja človekovih pravic invalidov v Sloveniji. Glede na to, da mora država Odboru ZN za pravice invalidov o uresnitvi njegovih priporočil, ki so za državo obvezujoča, v skladu s 63. točko priporočil podati poročilo do leta 2022, morajo biti priporočila uresničena čim prej.

4. Nujna je ureditev pravne subjektivitete NSIOS, ki opravlja svoje naloge na podlagi Zakona o invalidskih organizacijah (ZInvO) in je pripravil t. i. senčno poročilo slovenske civilne družbe o izvajanju Konvencije ZN o pravicah invalidov ter ga nato tudi zagovarjal pred Odborom ZN za pravice invalidov.
5. Na podlagi sprejema Zakona o svetu za invalide Republike Slovenije, katerega vsebino so člani Sveta Vlade Republike Slovenije za invalide soglasno potrdili 19. marca 2019, je treba nemudoma vzpostaviti Svet za invalide kot neodvisno telo za spremljanje izvajanja Konvencije ZN o pravicah invalidov, v skladu s 33. členom navedene konvencije, in priporočili, zapisanimi v sklepnih ugotovitvah Odbora ZN za pravice invalidov.
6. Uresničevanje pravic invalidov je v veliki meri odraz aktualnih družbenih in ekonomskih razmer (zaznani so negativni učinki reform in varčevalnih ukrepov v času krize). Obseg in kakovost izvajanja programov invalidskih organizacij sta zaradi krčenja finančnih virov čedalje bolj ogrožena, zato bi bilo nujno zagotoviti stabilno in trajnostno financiranje programov invalidskih organizacij. Slednje so izvajalke posebnih socialnih programov in zagovornice pravic invalidov ter s tega vidika nepogrešljive za uresničevanje človekovih pravic invalidov. Z zagotovitvijo stabilnega vira financiranja bi se zagotovilo njihov nadaljnji strokovni in kadrovski razvoj, s tem pa tudi kakovostnejše storitve za uporabnike.
7. Zagotoviti je treba polno vključenost invalidov v vse postopke (pravočasno in temeljito posvetovanje o vseh zadevah, ki se dotikajo invalidov; soodločanje, ne zgolj zagotavljanje prisotnosti v procesih odločanja in posameznih delovnih telesih; striktno izvajanje načela »nič o invalidih brez invalidov«).
8. Programe skupnostne skrbi za invalide in druge programe pomoči je treba okrepiti in prilagoditi posamezniku. Del navedenega se skuša uresničiti z implementacijo Zakona o osebni asistenci (pravica posameznika, da sam izbira storitev ter organizira način njenega izvajanja ter nadzira njeno izvajanje), a prostora za napredek je še precej tako v povezavi z deinstitucionalizacijo kot tudi izobraževalnim procesom, zagotavljanjem primerne in prilagojene zaposlitve, sodelovanjem v političnem in javnem življenju, v povezavi z volilno pravico, itd.
9. Pri oblikovanju sistema programov pomoči in storitev, s poudarkom na storitvah po osebni meri, dajatev zanje in upravičenosti posameznika do posamezne storitve, je treba upoštevati individualne potrebe posameznika, ki izhajajo iz njegovih želja in življenjskih prioritet. Vse to bo terjalo preobrazbo služb, ki trenutno nudijo storitve in pomoč invalidom (dezinstitutionalizacija in vzpostavitev sistema dolgotrajne oskrbe), pa tudi družbe kot celote.

10. V zvezi z upoštevanjem želja in pravic posameznika bi kazalo razmisliti o nadomestitvi instituta skrbništva z bolj naprednimi načini, kot sta podpora pri odločanju in zagovorništvo.
11. Pri zagotavljanju uresničevanja posameznih pravic invalidov bi bilo treba nadgraditi dosedanje pristope tudi na podlagi novih možnosti, ki jih ponuja tehnološki napredek (npr. omogočanje dostopa do pisane besede slepim in slabovidnim s tem, da bi se omogočilo prevajanje tiskanega besedila ne samo v zvočno, ampak tudi elektronsko obliko, in to celostno, saj imajo trenutno slepi in slabovidni dostop le do 10 % knjig).
12. Okrepiti je treba zavest odločevalcev o pomenu uresničevanja človekovih pravic in invalidov, tudi na podlagi izobraževanja o vsebini Konvencije ZN o pravicah invalidov na vseh ravneh odločanja in v okviru vseh vladnih resorjev.
13. Republika Slovenija mora v sodelovanju z reprezentativnimi predstavniki invalidov pripraviti strategijo razvoja invalidskega varstva s časovnico in jasnimi, merljivimi cilji, ki bo temeljila na Konvenciji ZN narodov o pravicah invalidov in sklepnih ugotovitvah Odbora ZN za pravice invalidov.«

Alojz Kovšca
predsednik